

АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЯК ПУБЛІЧНО-СЕРВІСНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ

ADMINISTRATIVE SERVICES TO BUSINESS ENTITIES AS A PUBLIC-SERVICE FUNCTION OF THE STATE

Негода О.А., доктор філософії у галузі «Право»,
доцент кафедри економіки і права
Національний університет харчових технологій

Ткаченко О.М., к.е.н.,
доцент кафедри економіки і права
Національний університет харчових технологій

Крамаренко О.М., магістр права,
старший викладач кафедри економіки і права
Національний університет харчових технологій

Наукова стаття присвячена аналізу розумінню поняття сервісно-орієнтованої держави, державні інституції якої надають суб'єктам господарювання публічні послуги. Публічно-сервісну функцію органів державної влади можна розглядати як урегульовану адміністративно-правовими нормами діяльність уповноважених посадових і службових осіб щодо розгляду та вирішення заяви фізичної та юридичної особи про видачу адміністративного акту (дозволу, ліцензії, реєстрації, посвідчення, сертифіката тощо), спрямовану на забезпечення її прав і законних інтересів та/або на виконання особою визначених законом обов'язків. Діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері надання публічних послуг регулюються адміністративним правом, до предмету якого мають включатись реорганізаційні відносини, які виникають внаслідок звернень фізичних чи юридичних осіб до носія владних повноважень з питань реалізації прав, свобод та законних інтересів суб'єкта звернення, що відповідно спонукає до прийняття публічно-владного рішення. Обґрунтовано, що публічно-сервісний порядок надання адміністративних послуг суб'єктам господарювання сприятиме зменшенню впливу державних органів у безпосередню господарську діяльність, що є метою політики дерегуляції, яка передбачає скорочення кількості адміністративних процедур та спрощенні процедурного порядку надання конкретних послуг. Позитивно впливатимуть на процес дерегуляції наступні фактори: насамперед прийняття єдиного законодавчого акту, який би уніфікував систему надання адміністративних послуг у єдиному законі, що дозволить посилити ефективність їх надання суб'єктам господарювання, а також не допускати розширення переліку адміністративних послуг, які надаються за окремою процедурою. Проаналізовані етапи розвитку законодавства у сфері, що регулюють порядок надання адміністративних послуг суб'єктам господарювання та проаналізовані відповідні нормативно-правові акти. Окреслені окремі проблеми застосування принципу мовчазної згоди, що виникають внаслідок відсутності у законодавстві точної вказівки на строки повернення дозвільним органам документів суб'єкту господарювання з підстав їх неповноти та запропоновані механізми вдосконалення правового регулювання при застосуванні суб'єктами господарювання принципу мовчазної згоди.

Ключові слова: публічно-сервісна держава, адміністративні послуги, дозвіл, ліцензія, реєстрація, принцип мовчазної згоди, суб'єкт господарювання.

The scientific article is dedicated to the analysis of the understanding of the concept of a service-oriented state, whose state institutions provide public services to business entities. The public-service function of state authorities can be regarded as a regulated by the administrative law activity of authorized officials and civil servants regarding the consideration and resolution of an application of a natural or legal person for the issuance of an administrative act (permit, license, registration, certificate, etc.), aimed at ensuring their rights and legitimate interests and/or performing obligations determined by law. The activities of state authorities and local self-government in the provision of public services are regulated by administrative law, which should include reordering relations that arise from the appeals of individuals or legal entities to the holder of public powers regarding the implementation of the rights, freedoms, and legitimate interests of the applicant, which accordingly prompts the adoption of a public administrative decision. It is argued that the public-service order for the provision of administrative services to business entities will contribute to reducing the impact of state bodies on direct economic activity, which is the goal of deregulation policy, which implies reducing the number of administrative procedures and simplifying procedural rules for the provision of specific services. The following factors will have a positive impact on the deregulation process: first and foremost, the adoption of a single legislative act that would unify the system of providing administrative services in a single law, which would increase the efficiency of their provision to economic entities and would not allow the expansion of the list of administrative services provided under a separate procedure. The stages of the development of legislation in the field regulating the provision of administrative services to business entities are analyzed, and the corresponding normative-legal acts are analyzed. Some problems of application are outlined.

Key words: public service state, administrative services, permit, license, registration, principle of implied consent, business entity.

Загальноєвропейською тенденцією є сервісний підхід до розуміння державного управління, де адміністративні послуги, які надаються органами державної влади та місцевого самоврядування є фундаментом відносин між державою та суб'єктами господарювання. Зasadничий принцип розвитку сервісної держави виражає думка В.Б. Авер'янова про трансформацію адміністративного права на засадах людиноцентристської ідеології, що дасть здатність цій галузі права стати основним засобом гармонізації відносин між публічною владою та людиною [1; 238].

Аналіз публікацій, присвячених дослідженню сутності сервісно-орієнтованої держави, дозволяє зазначити, що це поняття остаточно не вироблене у вітчизняній

науці та знаходиться у полі наукових інтересів як юристів, так й спеціалістів з державного управління. Можна навести погляд на сервісну державу, який сформульовано О.М. Євтушенко, який розглядає її як особливу форму організації публічної влади, що володіє спеціальним апаратом управління, спрямованою на надання публічних послуг індивідам, а також система соціально-правових гарантій гідного життєзабезпечення людини, її прав і свобод [2; 36]. Докторка Ірина Венедиктова з цього приводу слушно зазначає, що відбувається зміна орієнтирів у державі та виникає розуміння того, що держава існує для людини, а не навпаки, тож держава зобов'язана «служити», тобто надавати певні обов'язкові послуги, перетворюючись на

«сервісну державу» – постачальника публічних послуг [3; 88]. Отже, у межах сервісної концепції державного управління влада розуміється як постачальник послуг, система державного управління – як організація надання таких державних (публічних) послуг, а суб'єкти господарювання – як споживачі та замовники.

Професорка Олена Джафарова розглядає публічно-сервісну діяльність органів державної влади у трьох площинах: як окрему функцію держави, зміст якої полягає у зміні ідеології, форм та методів у роботі державних інституцій; як основу діяльності всіх суб'єктів владних повноважень щодо реалізації зазначеного напрямку державної політики у цілому (в широкому значенні); як урегульовану адміністративно-правовими нормами діяльність уповноважених посадових і службових осіб щодо розгляду та вирішення заяви фізичної та юридичної особи про видачу адміністративного акту (дозволу, ліцензії, рестації, посвідчення, сертифіката тощо), спрямовану на забезпечення її прав і законних інтересів та /або на виконання особою визначених законом обов'язків (у більш вузькому значенні) [4; 148].

Концептуальна зміна погляду на сутність держави у сучасному суспільстві зумовила й перегляд предмету адміністративного права. Традиційно предмет адміністративного права становили відносини державного управління. У 2000 роках В.Б. Авер'янов висловив думку про те, що адміністративне право повинно охоплюватись поняттям «публічно-сервісне право» та бути галуззю права, спрямованою на обслуговування потреб та інтересів приватних осіб у їхніх відносинах з органами публічної адміністрації [5; 7].

Інший адміністративіст Ю.П. Битяк відмічає, що предмет адміністративного права охоплює широке коло відносин, зміст яких об'єктивно потребує правового врегулювання за допомогою специфічних методів, механізмів. Остання обставина дозволяє визначити адміністративне право як профілюючу галузь, яка разом із кримінальним і цивільним правом утворює юридичну основу, обов'язкову частину очолюваної конституційним правом системи. Предмет адміністративного права становлять суспільні відносини, які виникають з метою реалізації і захисту прав громадян, створення нормальних умов для функціонування громадянського суспільства й держави. Такі відносини пов'язані з: 1) діяльністю органів виконавчої влади; 2) внутрішньоорганізаційною діяльністю інших державних органів, підприємств, установ, організацій; 3) управлінською діяльністю органів місцевого самоврядування; 4) здійсненням іншими недержавними суб'єктами делегованих повноважень органів виконавчої влади; 5) здійсненням правосуддя у формі адміністративного судочинства [6; 26]. Відтак, до предмету адміністративного права увійшли не тільки відносини з державного управління, головними серед яких є субординація та координація, а й інші відносини – відносини, які виникають за ініціативою суб'єктів, що не мають владних повноважень при їх зверненні до органів публічної адміністрації, – відносини реордінації. Поняття відносин реордінації є новим в адміністративному праві та їх сутність розкривається у контексті відносин між органами державної влади та громадянами й юридичними особами, яким надається право вимагати від виконавчої влади належної поведінки щодо реалізації їхніх прав і свобод, а на останню покладаються чіткі обов'язки щодо неухильного виконання вищезазначених вимог [7; 37]. В. Колпаков вважає, що реордінаційні відносини виникають внаслідок звернень фізичних чи юридичних осіб до носія владних повноважень з питань реалізації прав, свобод та законних інтересів суб'єкта звернення, що відповідно спонукає до прийняття публічно-владного рішення [8; 15]. З огляду на викладене можна стверджувати, що в основі відносин щодо надання адміністративних послуг перебуває режим

реордінаційних зв'язків за участю органів публічної влади та осіб приватного права

Впровадження публічно-сервісної функції держави вимагає належного правового регулювання процедури надання адміністративних послуг, а також наявності відповідної інфраструктури: функціонування спеціалізованих сервісних центрів із надання адміністративних послуг та електронних баз даних. У науковій літературі досить давно обґрунтовується доцільність прийняття єдиного закону, який би врегулював процедуру надання адміністративних послуг [9; 177].

Нормативне впровадження концепції публічно-сервісної держави щодо регулювання діяльності суб'єктів господарювання розпочаткувалась Указом Президента України «Про запровадження дозвільної системи у сфері підприємницької діяльності» [10]. Відповідно до положень вказаного Указу, Кабінет Міністрів України з метою запровадження дозвільної системи у сфері підприємницької діяльності має здійснити такі заходи: розробити та внести на розгляд Верховної Ради України проект закону щодо функціонування дозвільної системи у сфері підприємницької діяльності, в якому передбачити єдиний дозвільний документ на здійснення окремих видів підприємницької діяльності – ліцензію єдиного зразка, визначити ємичерпний перелік документів, необхідних для одержання ліцензій, передбачити заборону для органів, які видають ліцензії, вимагати інші додаткові документи, дозволи, сертифікати тощо.

Отже, перехід від командно-адміністративної держави до публічно-сервісної зумовлений саме розумінням необхідності створення належних правових та організаційних умов для розвитку ринкової економіки. Ліквідація бюрократичних нашарувань у відносинах держави з суб'єктами підприємницької діяльності сприятиме розвитку підприємництва та підвищенню ефективності економічної політики держави, що є важливою функцією дерегуляції господарської діяльності. Деретулювання слід розглядати як сукупність заходів, спрямованих на зменшення втручання державних органів у господарську діяльність, усунення правових, адміністративних, економічних та організаційних перешкод у її здійсненні. Деретулюція (від лат. *de...* – префікс, що означає скасування, припинення, і *regulare* – впорядковувати) – форма державного впливу на суспільно-економічні процеси економіки, що полягає у запровадженні комплексу заходів, спрямованих на обмеження втручання органів виконавчої влади у фінансово-економічну діяльність суб'єктів господарювання, усуненні адміністративних та організаційних перешкод у розвитку підприємницької ініціативи, а також запровадженні ефективних механізмів державного регулювання економічних процесів у державі з метою досягнення соціального й економічного ефекту в сфері господарювання.

На виконання приписів вказаного Указу Президента України прийнято Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарювання», який визначає правові та організаційні засади функціонування дозвільної системи у сфері господарської діяльності і встановлює порядок діяльності дозвільних органів, уповноважених видавати документи дозвільного характеру, та адміністраторів. У статті 1 цього Закону України відмічено, що його дія поширюється на дозвільні органи, адміністраторів, уповноважений орган та суб'єктів господарювання, які мають намір провадити або провадять господарську діяльність [11]. У літературі відмічалось, що зазначений Закон України, вперше на законодавчому рівні визначив, що потреба в отриманні дозволу та окремі процедури його отримання визначаються лише законами та ввів поняття «єдиного вінка». Науковці виділяли наступні переваги «єдиного вінка»: швидкість – термін видачі дозволів п'ять днів; зручність – всі посадовці дозвільних органів об'єднані в одному місці і приймають одночасно; невелика вартість – відсутність

хабарів і не передбачених законом платежів за дозволи; адміністративна відповідальність посадових осіб дозвільних органів за порушення процедур видачі документів; широко розгалужена мережа дозвільних центрів [12; 3]. Законом України «Про дозвільну систему господарської діяльності», запроваджено принципово нову систему обслуговування місцевими органами влади суб'єктів господарювання при видачі їм дозвільних документів на засадах «єдиного офісу» та «єдиного вікна». Їх суть і відмінність полягають у тому, що єдиний офіс – це фактично об'єднання всіх дозвільних служб в одному приміщенні (дозвільному центрі), де підприємець самостійно проходить усі необхідні процедури, а при «єдиному вікні» – він лише здає одній особі (державному адміністратору) необхідний пакет документів і через установлений законодавством час проходить отримувати оформлений дозвільний документ.

На даний час, аналізуючи виключення із сфери регулювання даного Закону певних сфер господарської діяльності можна стверджувати, що маємо стійку тенденцію до розширення переліку відносин, на які він не поширюється. Так, у порівнянні з редакцією ст. 1 Закону, у якій зазначалось, що він не поширюється на відносини у сфері ліцензування господарської діяльності, захисту економічної конкуренції, а також на дозвільну систему, яка поширюється на операції зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими матеріалами і речовинами, сильнодіючими отруйними речовинами, дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії, станом на квітень 2023 року цей перелік доповнено: відносинами державного регулювання ринків фінансових послуг, охорони державної таємниці (провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею), на відносини щодо сертифікації оператора системи передачі відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії», відносини щодо набуття статусу резидента Дія Сіті та внесення відомостей до реєстру Дія Сіті відповідно до Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні». Виключення з предмету регулювання даного Закону відносин викликають ряд заперечень у юридичній літературі. Так, В.О. Кожевников доводить, що надання дозволу на концентрацію; надання дозволу на узгодженні дії, видача додаткових примірників завірених копій рішень з питань, передбачених частиною другою статті 34 Закону України «Про захист економічної конкуренції»; попередні висновки щодо кваліфікації дій (стаття 14 Закону України «Про захист економічної конкуренції»); попередні висновки стосовно концентрації, узгодження дій є адміністративними послугами, які надаються Антимонопольним комітетом України та пропонує поширити положення Закону України «Про адміністративні послуги» на сервісні послуги, що надаються органами Антимонопольного комітету України в частині, що не суперечить законодавству про захист економічної конкуренції [13; 149]. Нами бачиться, що отримання суб'єктами господарювання необхідних дозвільних документів у рамках єдиного порядку та процедури, визначеної Законом України «Про адміністративні послуги», сприятиме дерегуляції відносин у сфері економіки та поліпшить умови ведення господарської діяльності.

Становлення сервісної функції держави продовжилось на підставі ухваленої Кабінетом Міністрів України 15 лютого 2006 р. № 90-р Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади. Згідно з Концепцією розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади адміністративна послуга – результат здійснення владних повноважень уповноваженим суб'єктом, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод та законних інтересів за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації тощо) [14].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.05.2014 р. № 523-р затверджено Перелік адміністративних послуг органів виконавчої влади, які надаються через центр надання адміністративних послуг [15]. Вказаний Перелік адміністративних послуг налічує 421 видів адміністративних послуг, серед яких зокрема: державна реєстрація юридичної особи або фізичної особи, яка має намір стати підприємцем; видача витягу, виписки, довідки з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців; державна реєстрація змін до установчих документів юридичної особи; включення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців відомостей про створення відокремленого підрозділу юридичної особи або про його закриття; державна реєстрація змін до відомостей про фізичну особу-підприємця, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців; державна реєстрація припинення юридичної особи в результаті її ліквідації, злиття, приєднання, поділу або перетворення; державна реєстрація припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем за її рішенням.

Наступним кроком стосовно дерегулювання господарської діяльності є встановлення принципу мовчазної згоди. Запровадження такого принципу передбачено Законом України від 15.12.2009 р. № 1759-VI «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов введення бізнесу в Україні» [16] та Постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 р. № 77 «Деякі питання застосування мовчазної згоди» [17].

Мовчазна згода – принцип, відповідно до якого суб'єкт господарювання набуває право здійснення господарської діяльності без отримання документа дозвільного характеру, за умови якщо ним до відповідного органу було подано в повному обсязі необхідні для отримання документа дозвільного характеру заяви та документи, але у встановлений законом строк такий документ (або рішення про відмову в його видачі) не було видано (або направлено). Запровадження принципу мовчазної згоди на практиці повинне було вирішувати низку проблем у сфері видачі документів дозвільного характеру, основними серед яких є: скорочення реального часу, який суб'єкти господарювання витрачають на отримання дозволів; зменшення можливостей для зловживань із боку органів влади, пов'язаних із «затягуванням» установлених законом строків видачі дозвільних документів; уникнення суб'єктами господарювання необґрунтованого зупинення чи простою господарської діяльності; зменшення необґрунтованих витрат з боку суб'єктів господарювання (зокрема тих, які вони несуть унаслідок неможливості раніше розпочати свою діяльність чи внаслідок необґрунтованих простоїв, пов'язаних із відсутністю поновленого (продовженого) документа дозвільного характеру тощо).

Нині встановлено, що в разі ненадання у визначений законом строк суб'єкту господарювання документа дозвільного характеру або рішення про відмову в його видачі такий суб'єкт господарювання має право провадити певні дії щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності без одержання документа дозвільного характеру через 10 робочих днів із дня закінчення строку, встановленого для видачі документа дозвільного характеру, або ухвалення рішення про відмову в його видачі. Єдине, що вимагається у цьому разі від суб'єкта господарювання, – мати копію опису прийнятих документів із відміткою про дату їх прийняття. Тобто суб'єкт господарювання набуває права на провадження діяльності без отримання відповідного дозвільного документа, якщо ним подано в установленому порядку заяву та документи в повному обсязі, але у встановлений законом строк дозвіл або рішення про відмову в його видачі не надано. Отже, принцип мовчазної згоди можна засто-

сувати у випадку, коли у визначений термін відповідним органом не прийнято рішення про видачу або відмову у видачі документа дозвільного характеру, або відповідного погодження. Суб'єкт господарювання вправі продовжувати виконання робіт до прийняття відповідного рішення (позитивного або негативного) компетентним органом. Тобто, бездіяльність дозвільного органу стає передумовою для виникнення правовідносин, у яких суб'єкт господарювання може застосувати принцип мовчазної згоди. Суб'єкт господарювання застосовує принцип мовчазної згоди при наявності сукупності таких умов: 1) суб'єктом господарювання подані всі визначені законом документи для отримання дозволу, що підтверджується копією заяви (опису прийнятих документів) з відміткою про дату їх прийняття; 2) закінчення строку розгляду поданих документів – 10 робочих днів від дня подання заяви; 3) відсутність/несвоєчасність відповіді суб'єкта владних повноважень по суті поданої заяви.

Однак можна відмітити ряд проблемних моментів застосування суб'єктами господарювання принципу мовчазної згоди. Щодо наявності другої та третьої підстави застосування принципу мовчазної згоди, то доведення їх наявності не виникає значних складнощів та підтверджується фактичними обставинами. Доведення суб'єктом господарювання наявності першого елементу необхідного для застосування принципу мовчазної згоди, – а саме подання суб'єктом господарювання повного пакета документів, необхідного для одержання документа дозвільного характеру, згідно із встановленим вичерпним переліком, потребує певного уточнення. У Законі України «Про дозвільну систему у сфері господарювання» слід прямо передбачити строки повернення дозвільним органом документів суб'єкту господарювання з підстав їх неповноти та обов'язок відповідного дозвільного органу розміщувати на своєму офіційному вебсайті інформацію про повернення документів. Якщо відповідної процедури дозвільним органом не виконана, то можна вважати, що суб'єкт господарювання подав всі документи для отримання ним відповідного дозволу, отже й потенційно має право на застосування у майбутньому принципу мовчазної згоди.

Застосування суб'єктами господарювання принципу мовчазної згоди є предметом численних судових

спорів. 17 березня 2021 року Верховний Суд у складі Судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду в рамках справи № 826/9746/17, адміністративне провадження № К/9901/63276/18 досліджував питання щодо принципу мовчазної згоди при отриманні дозвільних документів. Суд зазначив, що принцип мовчазної згоди не означає, що таке право є абсолютним і набувається у будь-якому випадку, коли у встановлений законом строк документ дозвільного характеру або рішення про відмову у його видачі не видано та не направлено [18].

З метою вирішення окреслених правових проблем, Державна регуляторна служба рекомендує суб'єктам господарювання направляти рекомендованим поштовим відправленням з описом вкладення та повідомлення про вручення до дозвільного органу «повідомлення про початок роботи», застосовуючи право на провадження певних дій щодо здійснення господарської діяльності, отримане за принципом мовчазної згоди (із зазначенням дати). У свою чергу, дозвільним органам рекомендується брати до уваги таке повідомлення та розцінювати набуття права суб'єктом господарювання на провадження певних дій щодо здійснення господарської діяльності як юридичний факт, який не може бути змінено або припинено у зв'язку з несвоєчасним направленням йому рішення про відмову у видачі документу дозвільного характеру [19].

З огляду на викладене, можна стверджувати, що на даний час принцип мовчазної згоди не можна розглядати як ефективний механізм. Наявність прогалів у законодавстві приводить до обмеженого практичного застосування принципу мовчазної згоди, оскільки закріплене становище, коли суб'єкт господарювання проводить свою діяльність в умовах правової невизначеності.

У цілому варто відмітити, що на даному етапі відбувається переосмислення функцій держави та всього державного механізму. Демократичні механізми та нові підходи на сутність держави впливають на вибір стратегії управління й щодо суб'єктів господарювання, домінуючими стають не коадно-владні, а сервісні відносини. Реалізація сервісної моделі взаємодії держави та суб'єктів господарювання сприятиме доступності та прозорості у отриманні суб'єктами господарювання дозвільних, реєстраційних, ліцензійних та інших послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право. Авер'янов В.Б., Дерезь В.А., Школик А.М. та ін.; за заг. ред. Авер'янова В.Б. Київ: Юстиніан, 2007. 287 с.
2. Свтушенко О.М. Роль державної влади й місцевого самоврядування в розбудові сервісної держави з надання якісних публічних послуг. *Науково-методичний журнал. Політичні науки*. 2009. Вип. 109. С. 32–37.
3. Венедиктова І. Юридична природа публічних послуг. *Вісник харківського національного університету*. 2009. № 841. С. 88–91.
4. Джафарова О.В., Мозговий О.О. Публічно-сервісна діяльність Міністерства внутрішніх справ України: питання сьогодення. *Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ*. № 2 (89), 2020. 143–152 с.
5. Авер'янов В.Б. Реформування українського адміністративного права: необхідність переосмислення теоретичних постулатів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 19, с. 6–12.
6. Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
7. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. К.: факт, 200. 384 с;
8. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посіб. / В.К. Колпаков. К.: Юрінком Інтер, 2008. 256 с.
9. Піляй А.М. Генеза та сучасний стан адміністративної функції держави. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2020. 216 с.
10. Про запровадження дозвільної системи у сфері підприємницької діяльності: Указ Президента від 20 травня 1999 року № 539/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/99#Text>. Дата звернення: 20.04.2023.
11. Про дозвільну систему у сфері господарювання: Закон України від 6 вересня 2005 року № 2806-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>. Дата звернення 21.04.2023 р.
12. Адамов Б. І., Ляшенко В. І., Сорокін Б. А., Толмачова Г. Ф. Стан та перспективи розвитку дозвільної системи в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2009. Вип. 1 (15). С. 3–14.
13. Кожевніков В.О. Адміністративні послуги в сфері застосування законодавства про захист економічної конкуренції. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. Серія ПРАВО. Випуск 66, с. 147–153.
14. Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України 15 лютого 2006 р. № 90-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90-2006-%D1%80#Text>. Дата звернення 21.04.2023.
15. Деякі питання надання адміністративних послуг через центри надання адміністративних послуг: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.05.2014 р. № 523-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523-2014-%D1%80#Text>. Дата звернення 21.04.2023.

16. Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов введення бізнесу в Україні : Закон України від 15.12.2009 р. № 1759-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-19#Text>. Дата звернення 21.04.2023.

17. Деякі питання застосування мовчазної згоди : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 р. № 77. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-2010-%D0%BF#Text>. Дата звернення 21.04.2023.

18. Постанова Верховного Суду у складі Судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду 17 березня 2021 року, справа № 826/9746/17, адміністративне провадження №К/9901/63276/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95616086>. Дата звернення 21.04.2023.

19. Щодо деяких питань застосування принципу мовчазної згоди : Лист Державної регуляторної служби від 15.06.2015 року № 4450/0/20-15 https://www.drs.gov.ua/permit_system/shhodo-nadannya-roz-yasnennya-z-deyakih-pytan-zastosuvannya-pryntsypu-movchaznoyi-zgody